

Landsstyret i Norsk Jern- og
Metallarbeiderforbund
Sandefjord

Med forbehold om endringer
SPERRET til 21. mai 1987
kl 1600

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

DEN POLITISKE SITUASJON

Det er vel ett år siden Arbeiderpartiet overtok regjeringsansvaret. På det året har vi lagt om den økonomiske kursen for Norge. Vi er nå på vei bort fra den avgrunn Høyres ledende politikere så åpne seg da oljeprisene falt, og som skremte dem til å gi opp. Vi visste den gangen at vår regjering måtte treffe en rekke tunge avgjørelser og at det også ville følge politiske belastninger med det å rydde opp i norsk økonomi.

Men vi visste også at det i partiet og fagbevegelsen alltid har vært en solid realisme. Vi er utålmodige etter å nå nye mål, men vi er samtidig beredt til å gjøre det som er nødvendig. Det vi har sett i de siste månedene er styrken i det som mange års erfaring som det ledende parti i Norge har lært oss: Det skal aldri være noen tvil om at Arbeiderpartiet er klar til å ta ansvar for styringen av landet.

Det spillet vi nå ser på borgerlig side er ledet av et Høyre som angrer på at de kastet kortene og ga opp i motbakke for ett år siden. Det de nå har glemt er at det var ulikt syn på politikken og løsningene som gjorde dem handlingslammet den gangen. Det, og det faktum at de var avhengig av Carl I. Hagen for å få flertall. Og Høyre tror vel ikke at Arbeiderpartiet, nå, i motsetning til sist vår, er innstilt på å være støtteparti for en regjering ledet av Høyre? Grunnlaget for en Presthus-regjering er det vondt å få øye på. Det må skje med andre enn Arbeiderpartiet som fødselshjelper.

De blide portretter fra Høyres valgkamp i 1985 ble fort borte. Vi hørte ikke lenger om noen som gledet seg. Det vi nå hører er at vår Regjering skal ha snudd vekst til krise. Og det sier de som slapp løs en voldsom valgårsboom i norsk økonomi og dermed bragte den til kokepunktet, med påfølgende prispress som resultat. Vår Regjering har måttet føre en meget stram økonomisk politikk, nettopp for å unngå at den prisbombe Presthus etterlot seg, skulle gå av. Willoch-regjeringen fikk nok til en vekst, men veksten kom i stand på bekostning av utenriksøkonomien og konkurransevnen. En behøver ikke være særlig idèrik for å skape vekst på et slikt grunnlag.

Det er derfor fullstendig uten rot i virkelighet når Høyre nå prøver å gi inntrykk av egen fortreffelighet i evnen til å kontrollere prisene. Saken er jo den at prisene var på full fart oppover da Willoch-regjeringen gikk av og nå er de langsom på vei nedover.

Regjeringen har lagt opp en politikk i tråd med Arbeiderpartiets program og samtidig søkt etter flertallsløsninger i Stortinget. Det året som er gått har vist oss at det finnes flere skillelinjer i norsk politikk enn de som går mellom sosialistiske og borgerlige partier.

Vi har arbeidet systematisk med reformer i politikken, både i de store linjer som gjelder økonomisk opprydding, skattereform og reformer i hele og sosialektoren, fornyelse i industri, forsknings- og distriktspolitikken, og i de mange små saker, har vi hatt en stadig tilbakevendende diskusjon om en mulig ny borgerlig regjering. Det er egentlig ikke mye vi kan gjøre fra eller til i denne debatten på borgerlig side. Det vi kan gjøre er å legge fram våre forslag og arbeide videre for at landet skal bli styrt i en vanskelig parlamentarisk situasjon. Dersom det ikke-sosialistiske flertall på Stortinget skulle samle seg om en felles politikk, er det ikke noe vi kan gjøre med det, så lenge de vil styre i samarbeid med Hagen.

Frihetsdebatten og oppfølgingen av landsmøtet

Arbeiderbevegelsen er i full gang med grunnleggende debatt om vår politikk i 90-åra. Mange av de spørsmålene vi her diskuterer ble forøvrig satt på dagsorden allerede i Prinsippprogrammet som ble vedtatt i 1981. Interessen for frihetsdebatten som vi startet for halvannet år siden bekrefter at våre medlemmer og sympatisører er opptatt av å diskutere ideologiske og fremtidsrettede spørsmål.

Kravene om fornyelse i den offentlige sektor sto sentralt i debatten på landsmøtet. Regjeringen satte straks etter at den tiltrådte i gang et arbeid med et omfattende fornyelsesprogram for den statlige sektor. Dette ble presentert på tirsdag og inneholder en rekke forslag som vil gi en mere effektiv forvaltning og en bedre service til brukerne av offentlige tjenester.

Vi trenger en sterk offentlig sektor, ikke minst som en viktig del av grunnlaget for et sterkere næringsliv. Vi vet at det ikke er noen motsetning mellom en sterk økonomi, høy velferd og en stor offentlig sektor. Men da er det avgjørende at vi bruker ressursene på de riktige oppgavene.

På landsmøtet reiste partiets sekretær spørsmålet om hvorfor Arbeiderpartiet overlot kritikken av byråkratiet til Høyre. Vi kan spørre videre: Hvorfor har vi i Arbeiderbevegelsen vært så lite opptatt av problemer med topptung administrasjon og byråkrati også i den private sektor? Disse spørsmålene har egentlig stor rekkevidde for arbeiderbevegelsens plass i det norske politiske liv.

Det må aldri være tvil om vår vilje til samfunnskritikk og til stadig å vurdere hvordan de praktiske virkemidlene må endres for at de grunnleggende prinsippene om frihet, likhet og solidaritet best skal kunne forsvares.

Hva var det som skjedde mot slutten av 70-åra? Vi fikk en Høyre-bølge som skapte tvil langt inn i rekkene av

Arbeiderpartiets tradisjonelle støttegrupper; en tvil om det var vi som hadde løsningen på framtidens problemer. Det var et meget alvorlig faresignal da Høyre med sin kritikk av alt som hadde med offentlig sektor å gjøre og sin uforbeholdne hyllest til de private løsningene, faktisk klarte å framstå som noe nytt og friskt i norsk politikk. Det var denne erfaringen partisekretær Torbjørn Jagland trakk fram til ettertanke på landsmøtet.

Arbeiderbevegelsen har spilt en så grunnleggende rolle for utviklingen av det moderne Norge at vi er nødt til å være samfunnskritisk også når det gjelder ordninger og tiltak som vi selv har utformet og gjennomført.

Diskusjonen om hva som skal være offentlige oppgaver og hva som skal løses på andre måter må ikke føres med det utgangspunktet at alle fellesskapsløsninger er offentlige løsninger. Mye av det arbeiderbevegelsen har stått for er fellesskapsløsninger utenfor det offentlige.

Vi ønsker ikke nå at partiet i sin tid hadde gått inn for statlig boligbygging i stedet for boligkooperasjon, eller at all voksenopplæring skulle skje i offentlig regi. Vi ville heller ikke kommet noen vei i arbeidsmiljøpolitikken dersom det eneste virkemidlet hadde vært flere kontrollører fra Arbeidstilsynet. Bare når fagbevegelsen driver fram praktisk arbeid på den enkelte arbeidsplass, kan vi få virkelig resultater.

Vi må ikke føre denne debatten som om et hvert initiativ utenfor det offentlige skulle innebære privatisering med alle de negative assosiasjoner vi har til dette ordet. Vi må i stedet verne om, og gi økt status til de folkelige fellesskapene som ligger midt mellom staten og markedet. Vi må ikke glemme den erfaring at i de land der staten eller private monopoler får for stor makt blir de folkelige fellesskapene og de folkelige organisasjonene den store taper.

Arbeiderbevegelsen er tjent med løsninger som aktiviserer folk og gjør solidariteten personlig og synlig. På hvilket grunnlag skulle vi i arbeiderbevegelsen sette oss imot det,

dersom boligbyggelag og velforeninger ønsker å bygge å drive barnehager i samarbeid med det offentlige?

Vi skal selvfølgelig se opp for farene for at spesielt ressurssterke grupper på denne måten utnytter offentlige ordninger. Derfor må vi sikre det nødvendige regelverk. Men vi skal også være oppmerksom på den andre faren, nemlig den som ligger i at skillet kan øke mellom de som har tilgang på offentlige goder og de som ikke har det. Vi trenger alt det initiativ til løsning av problemer som ligger i de folkelige fellesskapene.

På landsmøtet pekte partiets nestleder på at vi har behov for å vitalisere vår debatt om hva markedet og lovene om tilbud og etterspørsel kan brukes til. Dette er ikke noe nytt, hverken i den praktiske politikken eller i vårt prinsippprogram. Markedsmekanismene må brukes og de må styres. Det er den utfordrende oppgaven. Det er å gjøre det enkelt, ja for enkelt, om vi skaper det inntrykk at Arbeiderpartiet er for reguleringer og offentlig styring og Høyre er mot.

Saken er jo den at vi er for fri konkurranse der det tjener forbrukerne og folket. Vi har hatt et praktisk grep på dette på mange områder. Vi avgrenser oss mot alle som mener at markedskreftene løser alle problemer. Vi spør hva slags marked og hvordan kan markedet påvirkes til å gi et godt resultat. Hvis vi avviser markedet som virkemiddel for å fremme konkurranse om pris og kvalitet på varer og tjenester, da gir vi samtidig fra oss et helt grunnleggende virkemiddel i forbrukerpolitikken. Det bør vi ikke gjøre, ikke minst i den private skjermede sektor.

Innenfor finans-, kredittvesen og i tjenesteytende næringer ellers har en i de senere år kunnet gjøre eventyrlige fortjenester fordi konkurransen har vært svak eller nesten helt fraværende. Vi kan spørre, er det rimelig at eiendomsめglere får like mye betalt for å selge leilighetene i en boligblokk som arkitekten får for å planlegge og tegne hele bygningen? Vi synes ikke det, og derfor har vi tatt skritt for å redusere meglerprovisjonene.

Vi har også lagt fram forslag til lovendringer som skal skjerpe konkurransen mellom banker og kredittinstitusjoner. Det gjorde vi for vel en måned siden. Lovforslaget har viktige prinsipielle sider som dreier seg om nettopp det samme som mye av reformarbeidet i den offentlige sektor: Å styrke brukernes posisjon.

Det dreier seg bl.a. om å pålegge forsikringsselskaper og andre plikt til å gi bedre opplysninger om avkastning og hvor mye den enkelte kunde har oppspart. Det dreier seg om å gi muligheter for kundene til å ta med seg sine rettigheter fra ett selskap til et annet. Og vi skaffer oss lovhjemmel for regulering av etableringsgebyr.

Dessuten foreslås det en rekke tiltak som vil begrense mulighetene for konkurranseregulerende avtaler og sammenslåing av selskaper som gir stor maktkonsentrasjon. Vi foreslår i denne forbindelse konsesjonsplikt og begrensning i mulighetene for selskapene til å eie hverandre og ha felles styrerepresentasjon.

Disse lovendringene er eksempel på at det er nødvendig med offentlige reguleringer for å sikre en effektiv konkurranse til forbrukernes beste. Siktemålet er å hindre maktkonsentrasjon og konkurransebegrensende tiltak finansinstitusjonene imellom, som går på bekostning av brukerne.

Der konkurransen ikke virker, er vi klar til å regulere priser, avanser og gebyrer.

Det er en gammel sannhet at fri konkurranse bare kan sikres av en aktiv stat, dersom det ikke skal ende i monopol og store, byråkratiske, private foretak. Det er ikke noe nytt for norsk arbeiderbevegelse å være opptatt av å få reell konkurranse. Ser vi tilbake på hele debatten om prislovene fra 1950-åra, tok en nettopp sikte på å bygge ned private monopoler og fremme et effektivt næringsliv.

Vi skal heller ikke alltid ta det for god fisk når Høyre sier de er i mot reguleringer og for markedskonkurranse. Det er

med Høyre som det ofte er med folk i næringslivet at de er for konkurranse, bare ikke på sitt område. I land med mer markerte høyrepartier enn vårt ser vi også en utvikling som skremmer, der omfattende privatisering gjennomføres under dekke av at det skal føre til økt konkurranse og høyere effektivitet, mens resultatet ofte blir nye monopoler etablert gjennom billigsalg på offentlige bedrifter.

Makt over staten kan også brukes til å føre Høyre-politikk. Dette er en utvikling som vi vil motarbeide av all kraft, men frykten for en slik utvikling skal ikke tvinge oss til en dogmatikk som heller ikke har rot i vår tradisjon.

Mange reformer er blitt møtt med motstand. Det har vært hevdet at de ville fordyre og svekke konkurranseevnen. Det gjelder krav til arbeidsmiljø og det ytre miljø. Det gjaldt også bedriftsdemokratiet. Men hva ble resultatet? I strid med de konservative teoriene, ble bedriftsdemokratiet en konkurransefordel. Kilden til effektivitet, til omstilling og fornyelse, ligger i at de ansatte slutter opp og bidrar til prosessen.

Regjeringen legger nå opp til å følge opp innstillingen fra Brubakken-utvalget i nært samarbeid med partene i arbeidslivet gjennom et eget program. Vi ser dette som en ressurs også i arbeidet med nyskapningen i næringslivet. Vi vil før Stortinget trer sammen i høst fremme forslag om lovendringer som utvider antall bedrifter hvor de ansatte har rett til å være med i de styrende organer. For bedrifter med mer enn 200 ansatte blir det også vurdert om partene på den enkelte bedrift kan avtale at bedriftsforsamling ikke opprettes, men at de ansatte i stedet får utvidet representasjon i styret.

Vår praktisk-politiske erfaring etter det borgerlige sammenbruddet for vel ett år siden, er at vi med støtte fra andre partier, framfor alt mellompartiene har fått flertall for en fornuftig og riktig omlegging av den økonomiske politikken, bl.a. for å styrke vår konkurranseevne og fastlands-Norges økonomi. Vi har fått til en tilstramming som skjærer viktige velferdsopp-

gaver. Helsesektoren har fått vekst, samtidig har vi tatt nye initiativ for å fremme omstilling og fornyelse i velferds-samfunnet. Forskningen har fått skikkelig vekst og tiltakene for fornyelse i industrien er lagt om og utvidet. Vi har tatt et viktig skritt i skattereformen og foreslår nye skritt. I skattepolitikken er det slik at reformen både skaper større rettferdighet og samtidig bidrar til en mer effektiv konkurransedyktig økonomi.

Så vil noen spørre, er det god nok Arbeiderpartipolitikk? Kompromisser vi for mye? Svikter vi gamle idealer? Det er klart vi gjør rett i å stille slike spørsmål, men svarene krever omtanke. Et sentralt spørsmål er: Kommer vi nærmere målene for bevegelsen ved å henge oss fast i helt bestemte løsninger og detaljer, eller å fremme mest mulig rendyrkede forslag fra posisjon? Eller er det slik at den langsomme marsj i riktig retning fortsatt er bedre enn prikkfritt å stå på stedet hvil?

La oss se på resultatene på noen viktige områder. Det er de som teller.

Olje- og industripolitikk

For ett år siden var det dystre utsikter for de petroleumsrelaterte næringene. Dermed var situasjonen også usikker for mange medlemmer av dette forbundet. Oljeprisen lå så lavt og usikkerheten var så stor at mulighetene for å få vedtatt nye feltutbygginger var små. Investeringene i de felt som den gang var besluttet utbygd ville falle raskt fram mot 1990. Det var Ingeniørselskapene som møtte problemene først, i fjor sommer hadde disse allerede begynt å tenke på oppsigelser.

På Norsk Jern- og Metallarbeiderforbunds landsmøte i oktober 1986 var jeg inne på den bekymring vi følte for et fall i oljeselskapenes investeringsplaner. Jeg la da vekt på at Regjeringen ville se oljepolitikken i et langsiktig perspektiv. Vi hadde i denne prosessen flere samtaler med Jern og Metall og industrien for øvrig. De innspill vi fikk ble da også tillagt

stor vekt. Regjeringen hadde allerede tidligere på høsten lagt fram forslag til endringer i oljebeskatningssystemet. Senere på høsten la vi fram forslag om begrensning av oljeproduksjonen i Norge som et bidrag til en høyere og mer stabil oljepris, og vi fikk tilslutning til disse forslagene.

I ettertid kan vi se virkningen, skatteendringene har hatt effekt. Det viktigste målet var å dra i land en utbygging av Troll fase I og Sleipner Øst innenfor de generelle rammebetingelsene. Denne utbyggingen er nå vedtatt. I tillegg er utbygging av feltene Gyda og Veslefrikk foreslått for Stortinget. Til sammen gir dette betydelige markedsmuligheter for de petroleumsrelaterte næringer. Også en lang rekke andre felt er aktuelle for utbygging.

Investeringer i felt og rørledninger har i de siste 4-5 årene ligget rundt 25 milliarder kroner pr år. Dette er et høyt nivå selv om investeringene i toppåret 1986 lå på hele 30 milliarder. På slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet lå derimot nivået på rundt 15 milliarder kroner pr år. Regjeringen har lagt opp til at et investeringsnivå på 25 milliarder stort sett vil bli opprettholdt fram til midten av 90-tallet. Året 1988 kan likevel bli noe svakere enn dette hvis ikke en fremskyndet utbygging av Oseberg Nord faller på plass. Regjeringen kan ikke se at det skulle være nødvendig med ytterligere skattelettelse for å få til en slik utbygging. Jeg viser bl.a. til hva Statoil har sagt om dette. Regjeringen mener det fortsatt er godt håp om at denne saken lar seg løse i tide.

De mer optimistiske utsiktene for oljevirkksomheten kan skape en situasjon der vi i løpet av de nærmeste årene får så mange nye prosjekter at investeringene i oljesektoren uten noen form for planlegging ville bli liggende over det nivå vi tar sikte på. En slik økning i etterspørselen ville selvsagt på kort sikt gjøre situasjonen lettere for næringen.

Vi har imidlertid ikke oljereserver nok til å opprettholde et økt investeringsnivå på lang sikt. Dette må vi ta hensyn til. Regjeringen føler ansvar for å få til en jevn produksjon og

sysselsetting, også utover de nærmeste 2-3 årene. En for sterk opptrapping i oljeinvesteringene fram til midten av 90-tallet vil med stor sannsynlighet bare føre til et sterkt fall i årene etterpå. En slik utvikling kan på litt lengre sikt føre til alvorlige problemer for sysselsettingen i de bedrifter som er engasjert i utviklingsoppgaver. Dette ønsker Regjeringen å unngå og vil derfor om nødvendig gå inn med tiltak som sikrer en jevn utbyggingsvirksomhet.

På midten av 90-tallet vil så godt som alle oljefelt som er påvist i dag være utbygget. Hva som vil skje etter dette tidspunkt er derfor avhengig av hvilke oljefunn som må gjøres og utviklingen på gassmarkedene.

Bare nye funn, helst av olje, kan hindre at investeringene faller ned i en dal mot slutten av neste ti-år. Derfor er det to hovedpunkter i regjeringens oljepolitiske strategi.

- finn mer olje
- selg mer gass

Norge har tre ganger så store gassreserver som oljereserver. Helst skulle det være omvendt, for olje er mye lettere å selge. For en del felt er det slik at de inneholder både olje og gass, da blir oljeproduksjonen avhengig av at også gassen kan selges. Vi må derfor sørge for at Norge oppfattes som en sikker og pålitelig leverandør av gass.

Vi har hatt petroleumsvirksomhet i mange år nå. Den første prøve- og feilefasen ligger bak oss. Tiden hvor alt vokste, er forbi. Oljevirkomheten har i dag mer preg av hverdag. De petroleumsrelaterte næringene må gradvis venne seg til å håndtere problemene knyttet til den virkelighet vi nå står overfor.

Vå må konsentere oss om mulighetene. Oljeindustrien på norsk sokkel står antakelig overfor store endringer. Vi vil få flere undervannsløsninger og flytende produksjonsanlegg, flere ilandføringer til Norge og bedre utbygde transportsystemer. Dette krever stadig vekk nye og bedre produkter. Sysselsettingen i de

petroleumsrelaterte næringene kan på kort og lang sikt bare trygges ved at vi her i Norge klarer å ligge fremst i denne utviklingen. Det er en målsetting som jeg håper vi alle kan enes om.

Merknad: Inn her om Kongsberg Våpenfabrikk.

Skattepolitikk

Regjeringen la nylig fram stortingsmelding nr. 35 om reformer i personbeskatningen. Dette er det mest omfattende skattepolitiske dokument som noen regjering i Norge har lagt fram. Den gir retningslinjer for det videre arbeidet med alle viktige spørsmål i vår personbeskatning og inviterer samtidig til en gjennomgang av bedriftsbeskatningen.

Meldingen er også preget av de utfordringer vi står overfor på det økonomiske området. Reformen i personbeskatningen står sentralt i en samlet strategi for å rette opp den store ubalanse som har utviklet seg i norsk økonomi de siste årene. Det er ikke rom for lettelse i det samlede skattenivå dersom vi skal verne om velferdssamfunnet og de fellesoppgaver som er viktig for vekst og utvikling. Derfor må det bli mindre lønnsomt å låne, reell sparing må få bedre vilkår og skattesystemet må legges om slik at ressursene blir brukt mer effektivt og ikke blir avledet av skattemotiverte disposisjoner.

I den aktuelle situasjon tror jeg det er nyttig å minne oss selv og andre om at Arbeiderpartiet i en årrekke har vært en pådriver i arbeidet med reformer i skattesystemet. Regjeringen Nordli la i 1979 fram et opplegg for reformer i personbeskatningen som ville løst mange av de problemene vi har slitt med i de senere år, nemlig den såkalte "Kleppe-skissen". Den bygde på en flat skatte på nettoinntekten på 33 prosent og en særskatt på høye bruttoinntekter, men slik at den samlede progresjon på arbeidsinntekter ville gå noe ned. Men skissen fikk ikke tilstrekkelig støtte i Stortinget og det var heller ikke flertall for andre reformmodeller. Vi oppnevnte derfor våren 1981 en bred skattekommisjon.

I stedet for å ta vare på den forståelse og det samarbeidsopplegg Skattekommisjonen kom fram til, ble opplegget møtt med kritikk og polemikk fra den daværende regjering og framfor alt fra Høyre. Verdifull tid gikk tapt, og derfor hastet det med reformer da Arbeiderpartiet tok over i mai i fjor. Og vi kan slå fast at det budsjettopplegg som ble vedtatt for 1987 brakte oss et vesentlig skritt framover.

Skattemeldingen ligger nå i Stortinget til behandling. Den kritikk av meldingen som vi har sett, vitner om at de borgerlige mangler et samlet alternativ. Fordi de selv ikke klarte å gjennomføre skattereformer av betydning, men tvert i mot gjorde systemet enda mer gjennomhullet i de 5 årene de hadde regjeringsmakt, blir en del av den kritikken mot Skattemeldingen vi har sett nokså merkverdig.

Samtidig vil Arbeiderpartiet ikke alene kunne få vedtatt skattereformer i denne perioden. Vi er avhengig av at ett eller flere av de borgerlige partiene støtter våre retningslinjer eller reformer. I det arbeidet som nå foregår i Stortinget vil vi fra Arbeiderpartiets side ikke henge oss opp i tekniske løsninger. Dersom det nå er ønskelig å trekke fram igjen en del av de elementer som lå i regjeringen Nordli's skatteopplegg skal vi stille oss positive til det. Derimot er vi forpliktet til å stå vakt om et skattnivå som kan sikre velferdssamfunnet og viktige fellesoppgaver, for vekst og utvikling og for forskning og utdanning. Vi må samtidig gå imot forslag som vil gi særlige fordeler til grupper med høy inntekt og formue.

Boligpolitikk

Økte boligpriser, særlig i sentrale strøk av landet - har sammen med høyere rentenivå skapt store problemer på boligmarkedet. Å etablere seg i egen bolig har alltid vært et tungt løft for unge mennesker med lite egenkapital og begrensede inntekter. Med den prisstigning det har vært på nye boliger, ser det ut til at det for mange er blitt vanskeligere å etablere seg i egen bolig enn tidligere. Den deregulering av boligmarkedet som har funnet sted de siste årene i de større byene har gjort det

vanskeligere å skjerme økonomisk svakstilte grupper mot de negative følgene av en meget sterk etterspørsel etter boliger. Regjeringen har derfor iverksatt flere tiltak for å lette situasjonen for de boligsøkende, med særlig henblikk på ungdom som skal sette bo for første gang.

I februar rettet Finansdepartementet sammen med Sparebankforeningen og Den Norske Bankforening en felles henstilling til bankene om at de skulle tilby boliglån som er slik utformet at den totale rente- og avdragsbelastning i de første årene etter låneopptaket blir lavere enn i andre boliglån. Undersøkelser viser at flere banker tilbyr særlig gunstige låneordninger til ungdom. For ytterligere å bedre boligfinansieringen for unge i etableringsfasen har Regjeringen ved framleggelsen av Revidert nasjonalbudsjett vedtatt å øke rammen for Husbankens etableringslån med 350 millioner kroner i inneværende år. Dette er behovsprøvd toppfinansieringslån. Etableringslån administreres av kommunene som har kjennskap til hvor behovet for boligsubsidier er størst.

Regjeringen har videre besluttet å iverksette forsøksprosjekter med utleieboliger for å øke boligtilbudet for unge. Utleieboligene skal være innskuddsfrie med lav husleie og relativt nøkter standard. Boligene blir finansiert med 70 pst. grunnlån og 30 pst. utleielån, der utleielånet er rente- og avdragsfritt i 10 år før det forrenter seg, og med avdrag som et ordinært etableringslån.

De problemene vi har opplevd på boligmarkedet, særlig i de større byene, har i stor grad sammenheng med at byggemarkedet er sterkt overopphetet. Det har de siste par årene vært en meget ster aktivitet når det gjelder reising av nye næringsbygg, framfor alt i Oslo-området. Regjeringen har derfor vedtatt at det ikke skal gis etableringssamtykke til igangsetting av nye byggeprosjekter over 5000 kvadratmeter for resten av 1987. I Kommunaldepartementet arbeides det nå med å utrede behovet for begrensning i byggeaktiviteten også i andre områder av landet. Hensikten med dette arbeidet er å frigjøre byggekapasitet for den sosiale boligbyggingen.

Kredittpolitikken

Det uføre som den økonomiske politikken de senere år har ført oss inn i, kan for en del føres tilbake til at utviklingen på kredittmarkedet kom ut av kontroll. Den samlede utlånsøkningen på det private kredittmarkedet økte langt mer enn det som var forutsatt i det økonomiske opplegget for hvert enkelt år. I 1985 og 1986 fikk vi en utvikling der norske husholdninger samlet sett lånte mye mer enn de sparte. En viktig årsak til dette var at det ikke lenger ble nødvendig for vanlige lønnstakere å stå i kø for å få lån. En markert endring fant sted ved opphevelsen av den direkte regulering av bankenes utlån 1. januar 1984 og opphevelsen av systemet med renteerklæringer 25. september 1985, altså like etter Stortingsvalget. Vi fikk etter dette en sterk økning av husholdningenes gjeld i perioden 1984-1986.

Reguleringen av bankenes utlån ble avviklet på et meget uheldig tidspunkt. For det første var ikke skattereglene innrettet på at alle hadde adgang til å låne så mye de ønsket. For det andre var det ikke forsvarlig å ta bort reguleringene mens vi var på vei inn i en klar internasjonal oppgangskonjunktur.

Når vi skal vurdere disse vanskelig spørsmålene er det for det første viktig å ha klart for seg at heller ikke det gamle systemet fungerte godt, i og med at skattesystemet medførte en kraftig subsidiering av lånefinansiert forbruk, og mest for de høyeste inntektene. Spesielt bør vi være varsomme med å godta at resultatet ble en overføring fra de som sparte til de som lånte. Vi må også erkjenne at det ikke akkurat var de vanlige lønnstakere som kom først i køen når det gjaldt å få lån.

På dette området er det begrenset hvor mye en kan få til ved reguleringer som ikke griper dette ondet ved roten. Vi har hatt en situasjon i 1986 hvor norske husholdninger har lånt betydelig mer enn de har spart. Så lenge folk flest er såpass opptatt av å låne penger også til forbruk, er det ikke enkelt å presse rentenivået ned. En vil da lett få en utvikling hvor utlånene igjen øker og renten presses opp igjen. Det er i

virkeligheten bare mulig å få en skikkelig senking av rentenivået dersom folk begynner å spare mer å låne mindre. Derfor er det en nøye sammenheng mellom reformer i skattesystemet og muligheten for å styre kredittmarkedet. Dersom vi allikevel prøver vil vi bare oppleve at en stadig større del av innskuddene og utlånene går utenom bankene. Kredittmarkedet blir på denne måten enda mere grått og enda vanskeligere å styre.

Vi har gjort det som har vært mulig på rentesiden, men her må vi se i øynene at mulighetene har vært langt mer begrenset enn tidligere. Det har i høy grad sammenheng med den vanskelige valutasituasjonen som vi kom opp i på grunn av fallet i oljeprisene og på grunn av den altfor sterke veksten i det private forbruket og importen. Vi har simpelthen vært nødt til som nasjon å holde et høyt rentenivå for å hindre kapitalflukt og for å sikre at det kommer nok kapital til landet, slik at vi kan finansiere underskuddet i utenriksøkonomien. Dette er ikke en ønsket situasjon, men like fullt en realitet vi ganske enkelt ikke kan se bort fra.

Regjeringen er ikke tilfreds med situasjonen på kredittmarkedet. Den omlegging av skattesystemet vi har startet, vil bedre styringsmulighetene på kredittmarkedene og føre til mer like lånekostnader etter skatt.

Likevel har endringene på kredittmarkedet de senere årene gitt nye rammer for rente- og kredittpolitikken. Utviklingen kan ikke så lett snus om og reverseres. Nye institusjoner har vokst fram. Lånevirkningsheten finner andre veier og tar lettere veien over landegrensene. Stabiliteten i økonomien og i valutakursen er derfor blitt mer avhengig av utlandets vurderinger av utviklingen i norsk økonomi.

Regjeringen vil nå snarlig oppnevne et offentlig utvalg til å vurdere penge- og kredittpolitikken. Utvalget vil bli bredt sammensatt med bl.a. deltakere fra de politiske partiene som er representert på Stortinget og fra organisasjoner i arbeids- og næringsliv. Utvalget vil få i oppgave å vurdere penge- og kredittpolitikkenes rolle i den økonomiske politikken. Utvalget må

vurdere virkningene av utviklingen på kredittmarkedet for omstilling og utvikling i næringslivet og fordelingen mellom grupper og mellom generasjoner. Her må også boligfinansiering og statsbankenes rolle trekkes inn. Utvalget må vurdere hvordan virkemidlene i kredittpolitikken kan gjøres mer effektive. Utvalget skal se særskilt på rentens rolle. Utvalget skal avgi innstilling i løpet av 1988.

Utredningen og behandlingen av den vil kunne legge grunnlaget for rente- og kredittpolitikken i slutten av dette tiåret og før 90-årene.

Revidert nasjonalbudsjett

I det siste året er det gjennomført en omlegging av den økonomiske politikken, ut av den krisen vi befant oss i og som utløste det borgerlige regjeringssammenbruddet.

Det er fortsatt problemer i norsk økonomi med store underskudd i utenriksøkonomien og et sterkt pris- og kostnadspress. Det gjenstår mange uløste oppgaver, men vi er på rett vei. Vi begynner nå å se resultatene av Regjeringens arbeid med å rette opp økonomien. Vi kjøper mindre varer fra utlandet, samtidig som vi eksporterer mere. Sammen med økte oljepriser bidrar dette til at underskuddet i utenriksøkonomien ligger an til å bli over 15 milliarder kroner lavere enn det som ble lagt til grunn i Nasjonalbudsjettet i fjor høst. Men underskuddet er fortsatt alt for stort.

Pris- og kostnadsveksten er det andre hovedproblemet i norsk økonomi. Men etter hvert som presset i økonomien blir mindre, vil også prisstigningen avta. Regjeringen regner med en klart lavere prisstigning i annet halvår, og regner med 8 - 8.5 prosent på årsbasis. Den siste konsumprisindeksen som ble offentliggjort forrige uke, støtter opp om disse forutsetningene.

I arbeidet med å løse landets økonomiske problemer har Regjeringen lagt stor vekt på et samarbeid med partene i

arbeidslivet. Partene har vist stort ansvar i arbeidet for å rette opp økonomien. Dersom vi klarer å holde fast ved den nøkterne linjen, blir det også mulig å bringe pris- og kostnadsveksten ned mot utviklingen hos vårt handelspartnere. Dermed trygger vi også norske arbeidsplasser for framtiden.

Utviklingen er snudd i riktig retning, men det er langt igjen før vi er framme. Med en konsekvent gjennomføring av Regjeringens opplegg vil det være mulig å gjenopprette balansen i utenriksøkonomien. Selv med uendrede oljepriser vil vi innen midten av 1990-årene igjen kunne få balanse i utenriksøkonomien. Det forutsetter at vi holder fast ved den omlegging av kursen som Regjeringen allerede har foretatt. Gjennomføringen stiller krav til alle - til myndighetene, til fagbevegelsen og til næringslivet. Det forutsetter også at vi fortsatt må prioritere strengt.

Vi har i utformingen av de innstrammingsiltak som er nødvendige for å dekke økte utgifter, lagt stor vekt på den forståelse vi har oppnådd med fagbevegelsen under drøftingene om inntektspolitikken. Vi har konsekvent unngått forslag som kunne slå ut prisene. Vi regner med at alle partier i Stortinget også vil unngå å fremme forslag som bryter med forutsetningene for et ansvarlig inntektsoppgjør.